

קבלת שבת

שנה שש עשרה - עלון שבועי ■ מופץ ב-15,000 עותקים בארץ ובעולם

פרשת קדושים

"לא תגנבו" (יט, יא).

אחד מרבותינו הראשונים זיע"א נקרא **רבי דוד אבודרהם זצ"ל**. מדוע נקרא שמו 'אבודרהם'?

מסופר, כי רבי דוד היה מתפרנס מייגיע כפיו והיתה לו חנות רוכלים, וכל אדם שבא לקנות ממנו במידה קטנה היה מוסיף לו על המשקל, כדי שלא יונוהו חלילה, ולא זו בלבד אלא גם אם קנו ממנו במידה גדולה, היה מודד במידה קטנה, דרהם אחר דרהם, ובכל דרהם (יחידת משקל) היה מוסיף מעט על המשקל!

ולא זו בלבד אלא, פעם אחת בא אליו נכרי לקנות ממנו דבר מסוים במשקל גדול, מדד לו רבי דוד דרהם דרהם, ובכל דרהם הוסיף מעט, והלך הנכרי לדרכו. רבי דוד הסתפק האם מנה את כל הדרהמים, או חיסר אחד מהם? ובאמת אף אם חסר, הרי התוספת שהוסיף על כל דרהם דרהם עלה ליותר מדרהם. אך לא נחה דעתו. נטל בידו דרהם ועוד מעט, נטש את חנותו והחל רץ אחר הנכרי עד שהשיגו. שאלו הנכרי מה העניין כי דלקת אחרי? חוששני שמא החסרתי דרהם אחד, והגני להשלימו, אמר רבי דוד. התפעל הנכרי ממעשיו ואמר: "ברוך הקל אשר בחר בכם ונתן לכם תורת אמת והדרכות ישר!" הלך ונתגייר.

וקראו את שמו של רבי דוד - לא על שם תורתו, שהיה אחד מגדולי רבותינו הראשונים, ולא על שם צדקותו וקדושתו, אלא "אבו-דרהם", על ישרותו המופלגת במשא ומתן ביושר ובנאמנות....

"ואהבת לרעך כמוך" (יט, יח).

מונבא במדרש: 'ואהבת לרעך - הטפל לרעך'. בפשטות, דברי המדרש הם חסרי פשר.

פנינה נפלאה על כך, מובאת בשמו האדמו"ר ה'שר שלום' מבעלזא זיע"א:
המדרש התקשה בהבנת האות 'ל' בציווי 'ואהבת לרעך כמוך', שלכאורה די היה לומר "ואהבת רעך כמוך"? ומכאן מרבה המדרש: 'לרעך - הטפל לרעך'. ועדיין עלינו להבין: מה פשרו של ריבוי זה, ומה משמעותו הלכה למעשה?

אלא - הפסוק (משלי כז, יט) אומר: "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", ולכאורה: אם רצה החכם מכל אדם להמחיש לנו מהו 'מלב ללב' - יכול היה לנקוט בדוגמא מבוררת יותר: של מראה מלוטשת, שהמסתכל בה רואה את עצמו, כאשר הפנים שהוא מראה למראה - ניבטים אליו בדיוק נמרץ ממנה אליו, ומדוע העדיף שלמה המלך את המים?

אך זאת עלינו לדעת: הרוצה לאהוב את חברו באהבה אמיתית - מוכרח הוא להכניע ולהשפיל את עצמו כלפי חברו, כי אם יחזיק עצמו ככליל המעלות ביחס לחברו - יקשה עליו לאהוב באמת את חברו. כזה הוא טבע האדם. והנה, כאשר אדם מסתכל במראה, יכול היה לעמוד בקומה זקופה ולראות בה את עצמו, אך לעומת זאת המבקש לראות את דמותו משתקפת במים - מוכרח הוא להשפיל עצמו ולכרוע כנגד המים, ורק כך יוכל לחזות בדמותו בתוך המים.

ואם כן, אמר שלמה המלך, "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם": כשם שאדם הרוצה לראות את פניו במים מוכרח לכופף את קומתו - כן לב האדם לאדם, שאם ירצה לאהוב את חברו בלב שלם - מוכרח הוא להכניע ולהשפיל עצמו כנגד חברו!

וה'שר שלום' מסיים ב'דבר פלא' שיתגלה למתבונן בפסוק שלפנינו: האותיות שאחרי המילה 'רעך' הן: אחר הר' - ש', אחר הע' - פ', ואחר הכ' - ל', הוי אומר: 'שפל', התכונה הנדרשת למי שרוצה לקיים את הציווי 'ואהבת לרעך כמוך'!

כמה נפלאה, לפי זה, כוונת המדרש: התורה הקדושה רומזת לעצה נפלאה בדרך לקיום הציווי 'ואהבת לרעך כמוך', והיא: 'את הטפל לרעך, דהיינו: הבט באותיות ה'טפלות' ל'רעך', ותקבל את המילה 'שפל', ללמדך שאם תשפיל ותכניע את עצמך כנגד רעך - אז תוכל לאהוב אותו!

והוא דבר יקר!

(ושלל לא יחסר)

"ומקדשי תיראו" (יט, ל).

פעם נכנס הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל ראש ישיבת "פורת יוסף" לבית-מדרש בירושלים, להתפלל תפילת ערבית. ניגש ללוח המודעות, הוציא עט ומחק כמה מילים במודעה שהיתה תלויה שם.

התקרבו אל המקום וראו שבמודעה נוסח קבוע שנמצא בכל בתי המדרשות: "מבקשים שלא לדבר בעת התפילה ובקריאת התורה".

ראש הישיבה מחק את המילים: "בעת התפילה ובקרה"ת". התלמידים תמיהו על כך, והרב הסביר: "ממודעה זו ניתן להבין שאסור לדבר בבית הכנסת רק בעת התפילה ובקריאת התורה, ואני שואל: מנין ההיתר לדבר בבית הכנסת דברים בטלים? אם יש צורך לדבר דברי חולין, יוצאים החוצה ולא מדברים בבית הכנסת!"

"והדרת פני זקן ויראת מאלקיה אני ה'" (יט, לב).

שינוי בגמרא בקידושין (דף לג): "מנין לזקן שלא יטריח, תלמוד לומר: 'והדרת פני זקן' (זה שקנה חכמה) ויראת מאלוקיך". אמר אביי, ואם יקיף (ויסבב בדרך אחרת שלא יעבור לפני הציבור) יאריך ימים".

נהגו שספר התורה פתוח בשעת ברכת התורה, והנהיגים לגוללו פותחים אותו לקראת סוף הברכה, כדי שלא להטריח הציבור להמתין עד פתיחתו (א"ח קלט, ד). כמה שניות אורך לפתוח את הספר?! - וזה כבר "טירחא דציבורא" בשניות ספורות אלו! (וע"ע בשו"ע שהקדיש סימן שלם [א"ח, קמח] למניעת טורח ציבור בכדי הסרת המפה לאחר הקריאה בס"ת. וע"ע בכלבו [ס' מ] לגבי אי אמירת "ובא לציון" בשבת מהטעם הנ"ל).

ואם הטרחת ציבור כה מועטת אסורה, מה יענו המטריחים להמתין עליהם עידן ועידנים?! אה, הם מזכי הרבים. מצאו מדרש מפורש (במ"ר טו, יז) שאם מהדרים פני זקן זוכים לברכת "ויראת מאלוקיך". ממש רווח מכל צד. ומובן ש"לפום צערא אגרא", ככל שהם מצערים את הקהל יותר כך רב שכרו.

סיפר מגיד המישרים הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: כמדומני שבענין זה, נתקלתי בגדול מזכה הרבים בדורנו. וכך היה מעשה -

הוזמנתי לחתונה, וציינו אין ספור פעמים שהחופה תהיה לפני השקיעה. היו להם נימוקים לכך, והבהירם לכל המוזמנים. הכלל, כולם נאספו ובאו, וראש הישיבה מסדר הקידושין איננו. מתקשרים ואינו זמין. טירחא דציבורא, וצום בני הזוג, ועוגמת נפש והקפדה, אבל מה זה יעזור.

אחרי השקיעה? זמן רבינו תם הגיע, הידור באיחור לכל הדעות והשיטות. לאחר שעה ארוכה של המתנה, הואיל הוא בטובו להגיע, מפור חיוכים לכל צד. היה לי מה לומר לו, אבל חיכיתי עד לאחר החופה, שלא לעכב עוד יותר. אמרתי: "ילמדנו רבנו, יאיר עיני בפשט בגמרא".

"נשמע", נאות ברוחב לב. הרי הוא כבן עזאי בשוקי טבריה, מוכן ומזומן להאיר עיני!

אמרתי: "הגמרא בסוכה מספרת (דף כח). ששמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, מהם שראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו, ומהם שיכולים להעמיד חמה ברקיע כיהושע בן נון.

ויש להבין: מילא השראת שכינה, מדרגה היא, אשרי המגיע אליה. אבל העמדת חמה, לשם מה? כשנלחמים וצריך, נעשה ליהושע נס. אבל לציון זאת כמדרגתו של יהושע בן נון, אתמהא!"

הקדיר מצחו, והסכים: "אכן, צריך הסבר..."

אמרתי: "מחובתו של מר להמציאו. כי עד היום היה לי הסבר, ובגללו הופרך..."

תמה, והסברתי: "הרי משה רבינו לא יצא מאהלו. מי סידר איפוא קידושין לצאצאי שישים ריבוא מישראל, הלא היו עשרות ומאות חופות ליום!"

שלא את יהושע במקומו. אבל איך יספיק יהושע לסדר קידושין לכולם לפני השקיעה? אין ברירה, חייבים להעמיד חמה ברקיע עד שיערכו כל החופות..."

חיך, והסכים: "רעיון טוב..."

אמרתי: "כן, כך חשבתי גם אני, עד היום. אבל כשאני רואה שגם כשקובעים לפני השקיעה אפשר להגיע בלילה, חוזרת השאלה למקומה, וכבודו חייב עליה תשובה..."

(והגדת)

היישוב היהודי הישן בטבריה התנמנם עדיין תחת השמש הקופחת, שהניסה את התושבים לתוך בתיהם. מי הכינרת התבשלו בחום הקרניים, ושקט שרר בשעות הבוקר המוקדמות. השקט העיד על היום החם, שתיכף יגיע.

הייתי אז ילדה קטנה מאוד, וכמו כולם, הכרתי את כל משפחות תושבי טבריה בימים ההם. לפני כמה שנים היישוב היה קטן, ובין תושבי העיר היהודיים היה יהודי אחד, שלא היה בריא בנפשו ל"ע. היו גם שני גויים 'משוגעים', שהסתובבו ברחובות. אותם 'משוגעים', אנשים לקויים בשכלם, לא היו מטופלים ומוגנים כמו בימינו, והם הסתובבו בעיר.

בכל פעם שהייתי רואה אחד מהם, הייתי ממהרת לברוח הביתה, אל אמי. פחד רב הייתי פוחדת מהם, כמו כל ילדי היישוב. הם הרי מדברים לעצמם, ובמוחם צצים רעיונות שונים ומשונים...

באותו יום חם השכמתי קום, אל האוויר הלח והרוח הרותחת שנשבה לתוך חדר, והנה אני שומעת קולות מהחצר. אמא הייתה עסוקה בעבודות הבית, היא החלה בהכנות לקראת ארוחת הצהריים כבר משעות הבוקר המוקדמות. היא לא הייתה פנויה להקטיב לרעשים כמוני. מיהרתי להתארגן, להתלבש ולצאת לחצר. בהלה תקפה אותי, כאשר גיליתי בחצר הבית שלנו את האיש, שממנו פחדו כל ילדי היישוב - היהודי המעורער בנפשו. הוא נמצא דווקא בחצר שלנו, והוא עמל ועובד שם, מדבר לעצמו בקול חשוך, וצועק עליי, כי אני מפריעה לו בעבודתו.

רצתי מיד אל הבית בזעקות אימים. "אמא, אמא, המשוגע נכנס לתוך החצר שלנו. בואי מהר..."

אמא שלי, עליה השלום, הייתה אישה טוב לב והגונה מאוד. היא הרגיעה אותי, ביקשה ממני שאשאר בבית, והבטיחה שהכול יהיה בסדר,

בעזרת השם. ראיתי את אמא, שנדמתה בעיני כגיבורה מלאת נחישות, לוקחת נשימה ארוכה. אבא כבר לא היה בית בשעות הללו, הוא השכים קום מזמן, התפלל ויצא לעבוד בשדות, אבל אמא הייתה חזקה מספיק כדי לצאת בעצמה לחצר.

היא יצאה, וגילתה את היהודי המסכן, המעורער בנפשו, חופר וחופר, מזז אבנים, מנקש, לוקח עלים וענפים ומטמין באדמה. "מה אתה עושה בחצר הבית שלנו?"

"הגברת לא רואה? אני מניח שתילים, שבקרוב מאוד יהפכו להיות עצים. זו עבודה קשה מאוד, ונא לא להפריע", הוא ענה.

אמא לא הפגינה את הפחד שלה, וגם לא את אוזלת היד. ברור היה לה שהיא לא תוכל לסלק אותו בעצמה מחצר הבית, עד שתסתיים ה"עבודה".

"אילו עצים אלו?" היא הקשתה ושאלה. הוא חיך בנחת. "אני זורע כאן עץ מיוחד, עץ שיצמיח דגים!" ענה בשמחת ניצחון.

אמא שלי לא התווכחה. היא איחלה לו בהצלחה, ורק שאלה מתי תסתיים העבודה. המעורער הניף את ידיו לצדדים, מחא את זיעתו הניגרת כחום השמש הטבריינית, ואמר בהתנשפות שעד הערב הוא מקווה לסיים את העבודה.

אני זוכרת שבכל אותו יום בחרתי לא לצאת מהבית, ולא רק בגלל השמש. אותו אדם חולה בנפשו המשיך להסתובב בחצר הבית שלנו ולעשות שם כרצונו, כשאנחנו לא מניזים להפריע לו. בינתיים, העסיקה אותי אמא בעבודות הבית, שלא היו פשוטות באותם ימים. היא קילפה תפוחי אדמה, בישלה דגים, ודאגה להכין כל טוב, והפעם במנות כפולות ומכופלות. לא הבנתי מדוע. מדי פעם היא הגישה החוצה כוס מים מהמכל הגדול שעמד במטבח שלנו, שבו היו מים צוננים מעט,

מוסתרם מהשמש הקופחת. האיש קיבל את המים בתודה, והרווה את צימאונו, ואת צימאון אחד מילדיו ש"עזר" לו.

לקראת אחר הצהריים שמענו דפיקות על הדלת. הילדים ברחו את החדר פנימה, ורק אני העזתי להציץ החוצה. "גברת..." הוא אמר, "סיימתי את העבודה, את מוזמנת בבקשה לראות". אמא יצאה, והביעה התפעלותה על החצר, שנראתה מבולגנת מאי פעם. "עכשיו את צריכה לשלם לי, גברת, אני עבדתי קשה מאוד".

"אתה צודק", מיהרה אמא שלי לומר. ואכן, אמא שלי, תושבת טבריה, לב טוב ורוחם וחונן היה בה. היא ידעה כי היהודי אינו מצליח לפרנס כהלכה את בני ביתו, ואשתו וילדיו רעבים ללחם תדיר. לכן היא ראתה בכך הזדמנות בבחינת "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", לעזור לבני ביתו העלובים של המסכן.

היא ביקשה ממנו להמתין, וכנסה לתוך הבית, נעלמה לשתי דקות, וחזרה כשהיא נושאת בידה סיר מהביל, שבו ארוחת צהריים כיד המלך; תפוחי אדמה, דגים חמים, ועוד מאכלים שאמא ידעה להכין, ושריחם הטוב נדף למרחקים.

"הנה השכר שלך, אדוני. ותודה רבה לך על כל העבודה".

הוא הביט בסיר בהלם. "אני אקבל בשמחה את האוכל. אבל, גברת, אוכל זה לא תשלום. רוצה לתת אוכל - תתני. אני רוצה כסף. עבדתי, ומגיע לי כסף", דרש את שלו.

אמא לא התבלבלה. "אתה אמרת שהעץ שלך יצמיח דגים, אבל הוא עדיין לא הצמיח כלום. קודם תקבל את האוכל, כמקדמה. אחר כך, כשיעשה העץ דגים, תקבל גם את משכורת הכסף..." **הסיום בשבוע הבא, בעלון לפר' אמור.**

פנינה לשבת
בנייני הלכה ואגדה

מאצרותיו של הרב ישראל דנדרוביץ שליט"א מח"ס 'הנחמדים מזהב', ערך

נכונה שהביא הגאון הנודע רבי דוד פארו, בעל 'חסדי דוד' ומחוננו של רבינו החיד"א, בתוך ספרו 'משכיל לדוד' בשם 'בני בכורי המשכיל ונבון יעקב ה"י', הלוא הוא מי שכיחן לימים כרבה הראשי של ראגוסה ומחבר ספרים רבים. וכך שאל רבי יעקב פארו: בעוד שעל הפסוק בפרשתנו (וי' ד): 'וּלְפָנַי עֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵׁל' דרשו חז"ל שהוא בא להודיענו איסור עצה שאינה הוגנת, וכפי שפירש רש"י על אתר, הנה להלן, בפרשת בהר, אנו מוצאים פעם נוספת את איסור זה בדברי הפסוק (ויקרא כה יז): 'וְלֹא תִתֵּן אִישׁ אֶת עֵמִיתוֹ, וּפִירֵשׁ רֵשׁ: "וְלֹא תִתֵּן אִישׁ אֶת עֵמִיתוֹ - כִּי אִישׁ יִקְנֵי אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא יִשְׁאַן עִצָּה שְׂאִינָה הֲגוֹנָה לוֹ לְפִי דַרְכּוֹ וְהִגַּאֲתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ". וּלְכַאוֹרָה, תִּרְתִּי לְמָה לִי וּמַהֲיִכִי תִיתִי לֹא דִי בַפְסוֹק אֶחָד לְהוֹדִיעֵנו זֹאת.

ולפי האמור איכא למימר שמפסוק אחד לא היינו יודעים אלא את האיסור לתת עצה שאינה הוגנת, ועדיין לא היינו יודעים שיש גם חובה בקום ועשה ליתן עצה הוגנת, ובשל כך באו שני הפסוקים, האחד הוא הפסוק 'וְלֹא תִתֵּן אִישׁ אֶת עֵמִיתוֹ' שממנו נלמד עצה שאינה הוגנת, ומשנאו הוא הפסוק 'וּלְפָנַי עֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵׁל' שממנו נלמד את החובה ליתן עצה הוגנת.

עם זאת ששני דינים יש בדין עצה הוגנת, הרי שהמדייק היטב בלשון הרמב"ם יבחינו בחילוק הקיים ביניהם, שבעוד שעל החובה ליתן עצה הוגנת תפס הרמב"ם בלשונו שדין זה אמור דווקא למי שמבקש עצה, אולם האיסור לתת עצה שאינה הוגנת אמור אפילו למי שאינו שואל זאת.

ובהקשר לכך יש להביא ידיעה מופלאה שהביא הרה"ק רבי משה אריה פריינד זע"א, רבה של ירושלים (משה רעיא מהימנא: ח"ב עמ' תתסב): "רבינו היה אומר בשם הרה"ק בעל דברי יחזקאל זצ"ל משינאווא בזה הלשון: **כשאחד נותן עצה מבלי שיבקשו זאת ממנו - יש לעשות הפוך ממה שאמרו! ומעשה היה פעם, ורבינו היה נבון בדעתו אם לנסוע לחוץ לארץ להשתתף במאורע כלשהו אם לאו, והיו לו צדדים לכאן ולכאן ולא ידע להחליט ולהכריע. ואז התקשרו אליו יום אחד מספר אנשים מחוץ לארץ ובקשוהו כי מחמת סיבה כלשהי לא יבוא לאותו מאורע, וזאת הכריע אצלו לנסוע, מאחר שהשיאוהו עצה שלא ביקש". ונמצא שכל עצה הניתנת מבלי שיבקשוהו, היא בחזקת עצה שאינה הוגנת.**

הגאון רבי יצחק זאב סולוביצ'יק מבריסק אמר והעיד על עצמו בשלהי ימיו, כי אין הוא חושש על עצמו שמה נכשל בהשאת עצה שאינה הוגנת, וזאת מן הסיבה הפשוטה: שמעודו הוא לא השיא עצה למאן דהוא! לתמיחת השומעים, שהלא ידוע שהגרי"ז היה מייגע לאנשים שונים בכמה עניינים, פירש הגרי"ז את שיחו ואמר, כי אף על פי כן הוא לא נתן עצה לאדם והורה לו את אשר יש לעשות, ואם השיב לשואלים בעניינים, היה זה רק בבחינת מראה מקום הוא לו! והוא רק הגיד לשואל את שרואה הוא על ההשלכות הצפויות בעתיד אם יקוט מהלך כזה או אחר, אולם לא היה זה בגדר נתינת עצה (הרב מבריסק' ח"ד עמ' 591).

ויש להתבונן האין זה כבורח מן הארי ופוגע בדוב, שהרי דברי הרמב"ם ברור מללו שלא זו בלבד שיש איסור להשיא עצה שאינה הוגנת אלא שיש חובה על האדם להשיא עצה הוגנת לשואלו (הלכות רצח ושה"ג פ"ב ה"ד): "וכן כל המכשיל עור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת... הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר 'וּלְפָנַי עֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵׁל', הבא ליטול ממך עצה תן לו עצה הוגנת לו". וכן הוא בדבריו בספר המצוות (ל"ת רצט): "שהזהירונו מהכשיל קצתנו את קצתנו בעצה, והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר הוא נפתה בו ובאה האזהרה מלרמותו ומהכשילו, אבל תיישירוהו אל הדבר שתחשוב שהוא טוב וישר. והוא אמרו יתעלה 'וּלְפָנַי עֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵׁל'. ובדומה לזה מפורש בספר החינוך (מצוה רלב).

ויותר מכך מכלל בדברי הסמ"ג (לאוין ססה): "עוד דרשו רבותינו מלאו זה, הבא לשאול עצה ממך, תן לו עצה הוגנת", ומשמע מדבריו שנתנית העצה ההוגנת היא עיקר אופן קיום ציווי זה. כך שלכאורה אין ביכולת האדם לומר שלום עלי נפשי בשב ואל תעשה ולהמנע כלל מנתנית עצות, כיון שעד שהוא ניצל מחשש איסור בקום ועשה בנתנית עצה שאינה הוגנת, הרי שעדיין חובת נתינת עצה הוגנת, כשהוא מתבקש על כך, במקומה עומדת.

והנה מדברי הגרי"ז משמע דעתו שהנותן עצה שאינה הוגנת בטעות, עבר על הלאו. אמנם הדבר אינו נהיר כלל (ראה כתבי קהילות יעקב החדשים ע"ז ב), ובפשטות, מכך שאכן יש חובה ליתן עצה הוגנת, הרי שהנכשל מחמתן ונתן בשוגג עצה שאינה הוגנת בוודאי לא יעבור על הלאו, וליכא למיחש למיד.

עם יסוד זה שנתבאר לנו הדק היטב בדברי רבותינו הראשונים שדין 'לפני עורר לא תתן מכשול' כולל בתוכו גם חיוב ליתן עצה הוגנת, יעלה בידינו ליישב קושיה

לעילוי נשמת דניאל הכמת בן דוד, אליהו בן חנה יונה, שושנה פרוח בת טאוס, חנה יונה בת רומיה, פרבין נמכי בת עוסניגאן, שולמית חווה בת הר"ר רפאל ז"ל.

לזיווג הגון שרה בת אילה, רבקה בת תבורה, אסתר בת חווה

לרפואת איתמר שריה בן עדיה, ראובן בן שרה, נסים בן חורם, מונירה בת פרבין נמכי, אביעד מאיר יהודה בן עדיה, יעקב בן בת שבע בתושח"י

העלון מוקדש-להצלחת ברו"ג ישי בן אילה, רחמים בן מונירה, עידן וליך בני מרים, משפ' מנצור וכל התורמים והמסייעים בהפצה. אליהו בן אילה.